

Goroldiorik ez euskalgintzaren harrian

Bihotza jauzika sentitzen dugu aspaldi honetan, berri gazi-gozo andana etengabeak jotzen gaituela. Iñaki Uriak lelean ikusi dugu, eta bihotza pozez lehertzeaz sentitu dugu. Eta Iñaki Uriarte joan egin zaigu, eta bihotza estutu, estutu eta negarrari ekin dio ihartu arte. Martin Ugaldek utzi gaitu fisikoki, baina Martin Ugalde Kultur Parke eder eta sendoa laga digu lanean segi dezagun. Zaila da azaltzea sentimenduen gorabehera, errusiar barrakan baikeunden sentiarazi egiten gaituena. Mikel Antzarekin gau amaitezinak konpartitu genituen hainbat urtez *Argia* aldizkariaren soto ilunean, eta ezagutu genuen Mikel haren arrastoa bilatzen saiatu gara polizi txostenetan. Ez da erraza lotzea ezagutu genuen mutil minbera hura aurkeztu nahi zaigun gizon gaiztoaz. Bi pertsona ezberdin bailiren. Edo pertsona beraren poliedroaren bi alde kontrajarriak. Nork jakin.

Euskalgintzaren harriari ez zaio goroldiorik lotzen. Ezin.

Bizitza politikoa martxa arinak eta egunerokotasunari loturik egoteak eragina izan dezakete sorkuntzan. Izan beharko luke harrizkoak ez bagara. Bertigo hutsa izan daiteke ondorioetariko bat. Zarata gehiegi dago lasaitasunean aritu ahal izateko sorkuntzan. Edo pizgarri gisa eragin dezake sortzaileengan, galderak sorraraziz, barne kezka adierazteko bide berriak bilarazten, nahasmena ulertu ahal izateko balizko erantzunak asmatzen. Zerbait, zerbait esan, hausnartu, sinistu, hain zuzen ere isiltzeko, ez pentsatzeko eta mesfidati agertzeko eskatzen (exijitzen, inposatzen) zaigun garaian.

Txillardegiren urtebetetzea aitzakia

Hain zuzen ere, hogeitun urtearen bueltan, berriz piztu da gaia, Txillardegik 75 urte bete dituela aitzakia. Aitzakia ederra, bestalde, hura omendu eta gure artean galdera h e-

datzeko: «ba ote du zentzurik konpromisoaz mintzatzeak gaur egun?». «Ez bai ezta ez ere, baizik eta alderantzizkoa» erantzun nahi lukete egile gehienek, eta zaila zaigu konpromisoa bera zer den definitzea. Beldurra omen dago modu esplizituan adierazteko zein den idazlearen funtzio soziala, funtziorik baldin baleuka. Eta bitartean errealitatea tematia da eta behin eta berriz jotzen du egileen atean beren iritzia eman dezaten, jarrera har dezaten, pentsatu behar dena esan dezaten. Eta idazle askori gogoia ematen dio etxeko atean jartzeko «ez dago inor, biharamunean buelta-tu», biharamunean ere kartel bera topa dezaten galdetzail- leek, galdetzen aspertuko diren arte. Kartela jartzeak, bai- na, ez du geldiarazten gertakizunen gauzatze etengabea. Entzun nahi ez izateak ez du mutu bihurtzen ingurunea.

Idazleek profesionalizazioaren bidea hartu nahi izan dute —batez ere gazteek— eta, nonbait, intuitu egiten dute onurarik baino kaltea ekarriko diela alde batera ala bestera lekokatzeak. Batetik, iraultzaile azalduz gero erakundeek mesfidantzaz ikusiko dituztelako; eta erakundezale agertuz gero, irakurle kopuru handi batek (handienak akaso) modu txarrez begiratuko dielako. Indefinizioaren eremu asepti- koan murgildu nahi lukete, literaturgilearen aseptzia alda- rrikatuz. Eta zerbaitek septzia badu literaturak du hain zu- zen ere, Milan Kunderak zioenez, literatura ideia baten dra- matizazioa delako, eta ideia dagoen lekuan ideologia dago.

Beste batzuek, ordea, aseptikoak ez direla argi uztea- rren, nobelak ekintza militarrez, komandoz eta hausnar- keta filosofiko-politikoak betetzen dituzte, argi gera dadin non kokatzen duten beren burua. Baina konpromisoa ez dago gaien aukeraketan. Ez dago anekdota literarioan. Konpromisoa begiradan dago. Munduari begiratzeko mo- duan dago —eta modu hori, ahots propioaz adierazteko era—, nobela edozertaz mintzatzeko bada ere.

Kanporako leihoa irekita

Etxean zenbat eta ezinegon handiagoa nabaritu, are eta sentituagoa da kanpora ateratzeko premia. Giroa itolarri

bihurtzen denean, are eta beharrezkoagoa da ahots propioaz mintzatzeko beharrezana. Kulturgintzak atea zabaldu eta mundura jo du, unibertso txikiaren berri ematera unibertso handira. Nonahi ikusten ditugu ekimenak. Antzerki taldeak eskutik loturik joaten dira nazioarteko jaialdietara. Idazleen Elkarteak kide guztien ingelesezko lagina argitaratuko du beraren web orrian. Editoreek ferietara eramateko katalogoa egin dute hizkuntza ezberdinetan eta, horrez gain, Renoko Unibertsitatean ekoiztutako euskal literaturaren antologia ingelesera itzulita daramate maletan. Jaurlaritzak eta Euskal Herriko Unibertsitate deiturikoak hitzarmena sinatu dute lau hilabetez idazle/irakasle batek kanporako bideak jorra ditzan. Kulturaren Planak dio helburuetariko bat dela euskal kultura «mundu osoan zehar zabaltzea» eta, azkenik, joan den irailean Euskal PEN Kluba onartua izan da International PEN erakundearen barruan. Ez du goroldiorik biltzen literaturgintzaren harriak.

Dinamismo hori guztia heldutasun zantzua da. Heldutasuna nozitzen da kultur enpresek duten eskarmen-tuan. Heldutasuna sortzaileen obretan. Heldutasuna ere, nonbait, kulturaren aldeko apustua lehenengoz egin duten zenbait erakundetan. Ahuleziak ere nabarmenak dira ordea. Profesional onak dauden arren, baliabide amateur-rekin konpondu behar dira euren lanean. Idazle sendoak dauden arren, irakurle gutxik kontsumitzen dute beraien lana. Politikariek asmo onak adierazten dituzten arren, egunerokotasunean frogatu beharko dute asmo onik baino gehiago ote duten.

Edonola ere, politikaren eremuan orain pare bat urte usaintzen den asmo autodeterminatzailea, nork baino nork diskurtso sutu eta plan bana duelarik, kulturgintzak autodeterminazioa gauzatu nahi izan du *de facto*, gutxitasun konplexuak alde batera utziz.

Nonbait idatzita dugunez, kulturgileek aurrea hartu zieten politikariei orain zenbait urte. Hauek Lizarran hitzarmena sinatu baino bi urte lehenago, idazleek beren lizarra-garazi propioa egin zuten euren artean. Alderdi nazionalisten artean liskar gordinak zeuden garaian, ideolo-

gia ezberdinetako idazleek elkarguneak bilatu zituzten zauri zaharrak sendatzeko asmoz.

Oraingoan ere kulturgileak *basque* etiketa soilaz ari dira munduratzten, adjektiborik gabe, substantibo hutsez. Unea heldu dela sentitzen dute, horrela bizi dute.

Agian euskal kulturgileak ez dira bakarrak aldaketaren intuizioa sumatzen. Arerioa ere intuitiboa izaten da eta badauki jakin potentzialitatea usaintzen. Agian —batek daki—, kritikariak ere ohartu dira asmo buruaskiaz, eta horregatik jo dute horren gogor *basque* sentimendua Euskal Herritik kanpo adierazten duen balentriaren aurka. Horrela ikusirik, hobeto ulertuko litzateke Atxagaren gaztelaniazko lanari egindako kritika gordina *El País* egunkarian. Hobeto ulertuko genuke Julio Medemen pilotari frontoia kendu nahia espainiar espazioan, edota euskal kantariei aretoak ixteko afana.

Hipotesia zuzena balitz, botere faktikoek lasai asko onartuko lukete bakarkako agerraldia eremu arrotzean, modu erdi folkloriko, bitxi edo anekdotikoan azaltzen denean. Baina, bakarlarien atzetik tropela datorrena sumatzen denean, orduan sega pasatu eta mehatxu gisa hartzen da *basque*-ren presentzia gero eta handiagoa espainiar geografian. Baliteke. Ala ez.

Badugu Plana

Kulturgintzan gabiltzanok lehenengoz sentitu dugu politikariak nolabaiteko ardura bereganatu dutela kulturarekiko. Orain arteko sentsazioa izan da edergarri hutsa zela beren egitura politikoan, eta kulturgileei eskale asezinak bailiren begiratzen zietela. Kultura, politikarien ustean, hondorik gabeko zulo amaitezina zen, non dirua sartu eta sartu arren, inoiz ez zen inor ase sentituko.

Politikarien ardura nagusiak Kontzertu Ekonomikoa eta Ertzaintza ziren, hau da, «dirua eta berau zaintzeko indarra» (Arzalluzek garbi asko azaldu zuen autogobernuaren lehen urteetan), eta beste eremu guztiak inertzia propioaren esku uzten ziren.

Orain, politikariek, lehenengoz, erregistro politikoa aldatu eta modu partzialean pentsatu ordez, modu globalean ari dira diseinatzen politika. Irakaskuntzan iraultza txikia ari dira burutzen (unibertsitateraino lehen aldiz), ekonomian eremu gehiago integratu nahi dute estrategia komun batean eta, azkenik, kulturaren arloari ekin diote, kultur labela okelarena bezainbestekoa izan daitekeela sinisturik. Nonbait, barneraturik dute nazio gisa aritzeko unea heldu dela, eta ez soilik autonomia gisa.

Gabeziak nabarmenak dira oraindik, jakina, eta martxa hasitakoan gabezia gehiago nabarmenduko da. Baina hutsune batzuk konpontzea ere ez dago Eusko Jaurlaritzaren esku. Euskal Herriaren zati bat haren eremutik kanpo dago, eta elkarkidetzarako amua bota arren, zaila da (politikoki zaila) interlokutorea topatzea beste eremuetan. Nolanahi ere, pausoak ematen hasiak dira, eta onerako izan daitezkeelakoan nago. Ikusi beharko da norainokoa den politikarien egiazko ahalmena, eragileen inplikazioa, erantzun soziala, kanpotiko erasoen tamaina. Agian, lehen arazoa izango da Planaren 40. orrian aipatzen denari erantzuna ematea: «oraindik ikuspegi komunik ez dago euskal kultura zer den, zein eduki dituen eta bere garapeneraren behararen inguruan». Zeren, zintzo izateko, «euskal kultura»-z eta «cultura vasca»-z ari garenean, gauza beraz ari gara? Itzulpen hutsa da? Ala edukia bera aldatzen dugu?

Euskadi Sariaren harira

Euskal Kulturaren Planarekin sor daitekeen lehenengotariko arazoa da, hain zuzen, hitzetik ekintzara dagoen artean asmo polit guztiak lurperatzea. Iaz Kultur Sailak urrezko aukera izan zuen frogatzeko Euskadi Sariak egiantan zirela urteko literatura onena saritzeko pentsatuak, eta ez autopromoziorako muntaia hutsa. Koldo Izagirrek uko egin zion sinatzeari irabaztekotan saria jasoko zuela, eta ukapen horren ordaina izan zen hautagaitzat hartua ez izatea. Instituzioek gehiago baloratu zuten sari banake-

ta ren ekitaldia itxurosoa izatea, egilearen lanaren kalitatea baino. Trufa egin zioten epaimahaiari, eta idazlea eta literaturzaleak iraindu egin zituzten. Epaimahaiak arauak aldatzeko gomendioa luzatu zion erakundeari. Jaramonik ez. Aurten batek ez ezik bik egin diote uko aurrebaldintza sinatzeari, Jon Alonsok (iazko epaimahaikidea) eta Xabier Montoiak. Nabarmenago gelditu da erakundearen zurruntasuna. Zein da, bada, Kultur Sailaren asmoa, literaturari bultzada ematea, ala ekitaldi glamourosoa antolatzea? Zeri dio beldurra, aurrebaldintza antiliterario horretan babesteko? Hori guztia ez al da ahultasun zantzua? Hau da plana hau!¶